

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Видавничий дім Дмитра Бураго

Наукове видання

«МОВА І КУЛЬТУРА»

Випуск 20

Том II (187)

Київ
2017

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко

Издательский дом Дмитрия Бураго

Научное издание

«ЯЗЫК И КУЛЬТУРА»

Выпуск 20

Том II (187)

Киев
2017

folk-lore, native and world literature, aphorisms, anecdotes, citations from newspapers, from pieces of conversations, and so on. Ideological mottos are attributed to a separate group (from the works of V. Lenin, Y. Stalin, L. Trotskiy and others). It is found out that more often Ukrainian writers of 1920-s, selecting epigraphs, appeal to the works of P. Tytchina (17 mottos), O. Pushkin (7), T. Shevchenko (6), M. Gogol (6), S. Yesenin (6) and I. Franko (5).

***Key words:** intertextuality, paratextuality, communication, epigraph, prototext, typology, forms of representation, connection with the text, Ukrainian literature of the 20-s of the XX-th century.*

УДК 81-11

Сазонова Я.Ю., к.ф.н., доцент, докторант

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків

ФІЛОСОФСЬКІ ЗАСАДИ ТЕКСТОТВОРЕННЯ Й ТЕКСТОСПРИЙНЯТТЯ ДИСКУРСУ ЖАХІВ

Стаття присвячена проблемі обґрунтування філософських засад текстотворення й текстосприйняття в дискурсі жахів для формулювання універсальних положень, що уможливають лінгвопрагматичний підхід до дослідження цих текстів у різних лінгвокультурах. Запропонований аналіз зорієнтований на християнсько-європейську культурну традицію, оскільки за основу слугують тексти української й англомовної літератури.

***Ключові слова:** філософія, функції страху, тексти дискурсу жахів, суб'єкт-джерело страху, суб'єкт-реципієнт страху, опозиція.*

Спроби сучасних філософів зрозуміти й осмислити страх спираються на розгалужену й неоднорідну релігійно-філософську і культурно-історичну традицію людства, що додає філософським розвідкам об'єктивності, але разом із тим поки що не дозволяє створити системного бачення цієї проблеми. Як і в психологічних дослідженнях, філософське розуміння страху значною мірою залежить від трактування багатьох споріднених проблем і розуміння дотичних понять, таких як життя і смерть, добро і зло тощо. Більше того, учені-філософи визнають, що об'єктивно **актуальним** стає міждисциплінарний діалог для дослідження цього складного феномену: «іще не було випадку, щоб письменники й філософи, вчені й релігійні пророки розпочали б діалог, що дозволив би відтворити різноманітні образи страху, його химерні фантазії, розкрити таїнства та глибини цього людського переживання» [3: 6-7]. До міждисциплінарного діалогу дотичні й мовознавці, предметом дослідження яких стало поняття страху в семантичних, когнітивних, прагматичних та інших вимірах (О. Борисов, І. Варуха, С. Зайкіна, О. Левченко та інші). **Об'єктом** цього дослідження стали універсальні філософські засади, що відбиті в текстах дискурсу жахів української й англомовної лінгвокультур і сприяють текстотворенню й текстосприйняттю; **метою** – формулювання засадничих положень, які об'єднують тексти в дискурс жахів із філософського погляду.

Розуміння страху людиною не було однорідним протягом історії, що, відповідно, впливало й на тексти лінгвокультури. Періодизацію філософських міркувань під соціокультурним кутом зору щодо їх еволюції виклав С. Кухарський [6]. Ця спроба поєднує в собі не лише аналіз філософських аргументів та ідей, а й широкий культурологічний, історичний і навіть психологічний та етологічний досвід. «Періодизація» такої еволюції складається з 6 етапів, де в часовому вимірі закріплена поява різновидів страху, як то: фобійні страхи й ксенофобія, невротичні й екзистенційні страхи, їхні ускладнення під впливом релігійних та соціокультурних штампів суспільства певного періоду або країни. Це вказує на те, що страх – це суто людське явище, яке притаманне не лише окремій людині в певній життєвій ситуації, а й людству загалом протягом його існування. На підтримку цієї думки наводиться той аргумент, що світ, всесвіт, природа – це місця існування найрізноманітніших істот, які природою не сприймаються як страхітливі, і лише людина, як унікальний природний об'єкт зі свідомістю й інтелектом, привносить у цей світ страх. М.Шелер називає страх «конститутивним відчуттям» [12] і надає йому особливої ваги у формуванні емоційно-імпульсної основи іудейсько-християнського світу ідей. Страх вважається конститутом ще й тому, що людина навіть не намагається або не має сили чи волі не боятися (можливо, тому антонім до лексеми *страх* у досліджуваних мовах відсутній), більше того, людина хоче пережити страхи повною мірою й тягнеться до відтворення атмосфери жаху хоча б у вигаданому світі. Так з'являється дискурс жахів у різних його проявах від літератури і фільмів до кімнат жахів у цирках і дитячих розваг на Геллоуїн, задовольняючи фантазію людини та її бажання відчувати страх.

Страх співіснує з людиною, і якщо пов'язати феномен страху зі свідомістю людини, то будь-які дії, що супроводжують процес пізнання, збільшують його, тобто мислення провокує страх, і він вибудовується в систему свідомого й підсвідомого. Тому при дослідженні текстів жахів на особливу увагу заслуговує функціонування суб'єкта-реципієнта страху, адже, виходячи з філософського тлумачення проблеми, це завжди людина, яка оцінює світ у процесі його пізнання. Важливим також вважаємо розуміння того, що будь-який суб'єкт може стати джерелом страху лише після усвідомлення його таким людиною. Отже, взаємодія суб'єкта-реципієнта страху з іншими суб'єктами в тексті жахів, а також усвідомлення певних рис і якостей іншого суб'єкта, що перетворюють його на страхітливий, – один із основних елементів побудови текстів жахів.

Страх не можна не відчувати, від нього немає порятунку, він живий, доки людина – людина, тому, переживаючи відчуття страху, людина вільна створювати безліч фантазій і здогадок, будувати найхімерніші вигадані світи й інтерпретувати страх на свій розсуд. З іншого боку, ця діяльність може бути оцінена як духовне пізнання іншого, вигаданого людською свідомістю світу, як акт оборони, який приглушує страх світу, надаючи йому виду впорядкованої дійсності, підкоряючи його власному інтелекту (О. Шпенглер [14]). Але через те, що людина обмежена в пізнанні лише реальним світом, джерелом її нахнення у створенні страхітливих здогадок слугує, у першу чергу, оточення, хоча і воно не повною мірою задовольняє потреби персоніфікації й номінації, що дозволяє говорити про специфіку мовної репрезентації дискурсу жахів. Ця специфіка передусім виявляється у вербалізації суб'єкта-джерела страху. Джерела страху лежать у невідконтрольній фізично й психологічно площині іншого світу (під іншим світом ми розуміємо не лише нереальність або потойбічність, а будь-які варіанти світів, що відрізняються від звичного

оточення), цей світ невідомий, і суб'єкт-реципієнт страху пізнає його, накладаючи типові для свого світу «матриці».

Філософія також визнає той факт, що страх людини своїм джерелом має усвідомлення своєї окремішності від природи і пов'язану з цим свободу. Протиставлення людиною себе природі, її боротьба за виживання спричиняють страх біологічної смерті, який все ж таки не дає людині повністю зректися свого коріння і змушує з повагою ставитися до природних сил, стихії й усього живого. На культурному рівні уперше цей розрив отримав пояснення в біблійному міфі про вигнання людини з раю, що, на думку Е.Фромма [10], отожднює початок людської історії з актом вибору. Зробивши свій вибір, скориставшись свідомістю, людина стала самотньою й беззахисною, схильною до страху: «<...> народжений страхом міф про падіння й первородний гріх переходить у відчуття пригніченості, яке є специфічною хворобою саме людини як людини. Психологія страху – неминучий супутник західної цивілізації. <...> страх – довічна доля людини, тягар обраної нею свободи» [3: 20]. Західна цивілізація асоціюється з християнством, яке плекає в людині страх перед гріхом і покаранням за нього, створюючи культуру покаання. У цій культурі людина існує в постійному страху і тривозі очікування смерті – так ми стикаємося з іншою філософською традицією – пов'язувати феномен страху з поняттям смерті. Але слід зазначити, що ця традиція не має універсального характеру, адже виключає ті релігії й філософські течії (А.Камю, наприклад), які вчать не сприймати смерть як страхітливий факт. У християнстві смерть змістовно наповнена через те, що лише після неї є надія позбавитися як страху очікування і нарешті потрапити до раю чи пекла, так і страху постійного вибору і свободи, адже це рішення лише в руках Божих, і надія людини потрапити до раю має сенс лише на фоні пекельних мук, тобто постійного страху. У сучасній філософській думці «смерть» вважається «універсальною культурою, що слугує за основу глобального відношення «людина – світ» [5: 5], і, на нашу думку, поняття страху є невід'ємним складником опозиції «життя – смерть», тобто меж існування людини. Тож маємо комплекс взаємопов'язаних з погляду філософії понять «людина», «свобода», «страх», «надія», «життя», «смерть», «безсмертя», які формують культурно-філософське підґрунтя дискурсу жахів взагалі і текстів зокрема.

Окрім уже згаданої причини виникнення страху (смерть), філософи розмірковують і над іншими, побічними й похідними, чинниками цього феномену, уточнюючи й збагачуючи типологію страхів на філософський манер. Л. Фейєрбах вважав страх виразником залежності й джерелом релігійної свідомості, яка ґрунтується на залежності людини від природи, від її сил, незбагнених і значно більших [9]. Схожими за впливом на свідомість людини він вважає також війни, чуму і голод через те, що жажлива і немотивована смерть великої кількості людей – засіб звернення людей до релігії як компенсаторного механізму [9: 551]. Цей прадавній архетипний страх відбито в зразках не лише текстів жахів, а й казок, релігійної повчальної літератури тощо. Таке бачення соціальної функції страху повною мірою відповідає повчальній інтенції українських текстів жахів 18 століття. Також Л. Фейєрбах, а слідом за ним і К.Маркс доводили існування ще одного джерела страху – відчуження, тобто факту перетворення результатів діяльності людей на самостійну й незалежну силу [9: 171]: дискурс жахів, у свою чергу, підтверджує існування й обґрунтованість такого підходу значною кількістю текстів жахів, де витвір людського розуму або рук стає неконтрольованим і живе своїм життям, часто загрожуючи

своєму творцю (наприклад, диалогія «Бот» М. Кідрука, «Франкенштейн, або Сучасний Прометей» М. Шеллі, «Дивна історія доктора Джекіла і містера Хайда» Р. Л. Стівенсона, «Герберт Вест-Реаніматор» Г. Ф. Лавкрафта та ін.).

Іншу причину феномену страху виявив Ф. Шеллінг [13]: у його концепції страх породжений відчуттям розриву духовної єдності народу, унаслідок чого виникає необхідність створення державних, релігійних, ідеологічних чинників єднання. Звісно, у цьому сенсі страх виконує дуже важливу соціальну креативну функцію – створює суспільство, а страх смерті – це єдина причина, яка стримує людей і змушує жити в мирі. Такий тип страху відповідає текстам соціально-історичної тематики, коли суб'єкти входять у соціальний конфлікт, емотивне підсилення якого здійснюється описами голоду, тортур, боїв, поранень тощо (наприклад, «Жовтий князь» В. Барки, «Смерть героя» Р. Олдінгтона, «Зона інтересів» М. Еміса та ін.).

Важливу для нашого дослідження ідею розуміння страху формулює Д. Юм [15]: здивування і несподіваність викликають відчуття страху, страх з'являється в людини після оцінки сили зла й усвідомлення можливої загрози, але головне, на його думку, – невизначеність афектів і вимушеність очікування результатів взаємодії зі злом, які не залежать від людини, тобто людина постійно сумнівається у виборі між надією і страхом. Саме ця риса – хитання, сумніви типу *вірю-не вірю, розумію-не розумію* – виділена нами як один із механізмів створення емотивної надбудови текстів жахів.

І нарешті, завдяки екзистенціалістам широкої популярності набули ідеї тлінності людського буття, які заклали філософську основу пояснення метафізичного страху людини: страх – основа існування. С. Кьєркегор стверджував, що предметом страху є ніщо, тобто небуття і невідомість. За Ж.-П. Сартром, людина вільна у своїх вчинках і відповідальна за все, що робить або не робить, однак ця свобода завжди знаходиться під загрозою, а це викликає тривогу, яка дозволяє людині усвідомити, що вона існує. Як один із засновників екзистенціалізму, С. Кьєркегор розрізняв страх-боязнь *Furcht*, тобто страх перед конкретними речами, який відчувають і людина, і тварина, і страх-тугу *Angst*, тобто невизначений страх перед свободою і невідомістю, що притаманний лише людині, страх грішника перед Богом [1]. Ж.-П. Сартр розрізняє тривогу й жах, який викликаний конкретними причинами і викликає ступор або розгубленість, але також він виокремлює ще один тип страху – страх перед самим собою, і тому він невід'ємний від людини, і, на відміну від М. Хайдеггера [11], який найстрашнішим страхом вважав страх смерті, Ж.-П. Сартр більшої ваги надає страху перед собою. Різні представники екзистенціалізму послуговувалися різними термінами для номінації цього типу страху (*страх* (К. Ясперс, М. Хайдеггер), *екзистенційна тривога*, *нудота* (Ж.-П. Сартр), *нудьга* (А. Камю), але мають на увазі одне й те саме – метафізичний жах після усвідомлення «безодні буття». Д. Гудвіл [16] наголошував на тому, що вчення екзистенціалістів атеїстичне за своєю природою, тож воно проголошує свободу людини основою її існування, але ця свобода – страшний тягар і перетворює життя на ланцюжок постійного вибору і страху зробити помилку. Одним із питань вибору перед людиною може стояти варіант самогубства для того, щоб закінчити нікчемне існування. У екзистенціалістів страх і сумніви поєднуються із поняттям «життя», що у порівнянні із попередніми філософськими вченнями дещо модифікує ставлення людини до свого існування – уперше певної ваги набуває розумова діяльність: розум, пізнання й сумніви – основа тривоги в цьому філософському

вченні. За представниками цього напрямку філософії, страх – це бажання того, чого боїшся, й одночасно страх того, що хочеш, «страх – це зомління свободи» [6]. І знову ж таки ми стикаємось із пошуком балансу або сумнівами людини у стані страху (дивися вище) – *хочу-боюся*, що можна вважати варіантом виокремленого механізму створення текстів жаків. Так учення екзистенціалістів дало поштовх до народження нової естетики страху й, відповідно, текстів, де страхітлива атмосфера побудована на усвідомленні приреченості й нікчемності людського існування («Тарантул» Б. Ділана). Отже, можемо говорити про варіативність текстів жаків залежно від естетики страху, що лежить в їхній основі. Це філософське вчення також додало до понять, які нерозривно пов'язані із поняттям страху, поняття «фатуму», «абсурду» й «самотності».

М. Хайдеггер, один із представників екзистенціалізму, намагався проникнути у структуру феномену страху або з'ясувати його механізм, що, звичайно, повинно бути використане для лінгвістичного аналізу. Філософ розрізняв три аспекти страху – *перед чим страх, сприйняття страху* (наляканість) і *про що страх*, причому перший аспект, у свою чергу, теж може бути структурований. Спрощена схема цього аспекту виглядає таким чином: спочатку виникає загрозлива ситуація, в якій виокремлюється шкідливий об'єкт (у нашій термінології – суб'єкт-джерело страху), паралельно з цим з'ясовується ступінь його шкідливості й обсяг можливої шкоди або інші кількісні показники шкідливого впливу, а також можливі об'єкти впливу (в нашій термінології – суб'єкти-реципієнти страху). Із розвитком загрозливої ситуації страх підсилюється, але паралельно з'ясовуються шляхи уникнення шкоди: «наближення шкідливого несе із собою відкрити можливість пройти мимо, що не зменшує і не ліквідує страх, але формує його» [11: 141]. *Наляканість* – це статичний стан, але в межах екзистенційної теорії це і є буття в реальності. Третій аспект – *страх про щось* – це внутрішня відкритість і налаштованість на страх. Необхідним для нашого дослідження також вважаємо зауваження М. Хайдеггера щодо окремого модусу існування людини *страх за...* і його спроби розмежування страху й суміжних понять, таких як *переляк* (несподівана загроза з боку чогось знайомого), *моторошність* (несподівана загроза з боку чогось незнайомого), *жах* – те саме, що й моторошність, але з рисами наближення; менші за ступенем схильності людини до страху, на думку М. Хайдеггера, такі поняття, як *сором'язливість*, *боязливість*, *ступор* тощо. Що ж до часової характеристики страху, то М. Хайдеггер вказує на його зв'язок із майбутнім: ми боїмося в очікуванні чогось, перед вибором чогось, перед тим, що нам судилося пізнати в майбутньому. І, як слушно зауважує А. Вежбицька, навіть на мовному рівні М. Хайдеггер використовує одиниці, що виражають потенційність, непевність, можливість [2: 52]. Зважаючи на філософські розвідки М. Хайдеггера, можемо говорити про правомірність пошуків лінгвістичної реалізації на текстовому рівні не лише феномену страху в усій його складності, а й інших негативних емоцій, що йому передують і супроводжують.

Новітні виклики реальності породжують нове філософське осмислення, наприклад, футурологію. А. Тофлер – один із філософів, хто стверджує ідею футурошока, тобто страху перед майбутнім, широко підтриману й іншими вченими, – вказує: «Філософи, письменники обговорюють сьогодні не лише проблему біологічної вразливості людини, вичерпаності її психологічних ресурсів. Із острахом осмислюється вся людська суб'єктивність, притаманний людині світ думки, волі, відчуттів... Чи не породжує розум

безумство? Чи не є інтелект причиною деформації свідомості? <...> Чи не закладений в людині якийсь неминучий руйнівний імпульс? Він роздер природу. Веде безкінечні братовбивчі війни. У ньому сильні некрофільські тенденції, тобто тяга до смерті <...>, які породжені свідомою орієнтацією людей на ідеї ненависті й убивства» [3: 103]. Е. Муньє [17] взагалі вважає, що протягом 20 тисячоліття (а на нашу думку, і в 21-му) людство переживає третій потужний спалах страху, і називає цей період Величний Страх ХХ століття. Цей страх спричинений не очікуванням зміни тисячоліть і вірою в сакральність чисел, а кризою, можливо, і руйнацією двох величних релігій сучасного світу – християнства і раціоналізму, а на сьогодні [*зауваження наше* – Я. Сазонова] – ліберальних цінностей і толерантності. П. Гуревич вбачає в осмисленні феномену страху сучасною людиною крах раціоналізму: «Людина, виявляється, діє несвідомо, не співвідносно розуму. Її психіка – просто величезне вмістище напівсвідомих тривог, грузлих страхів. <...> Розхитаність психіки, крах раціоналістичної традиції, загроза самознищення людини – прикмети сучасного апокаліпсиса. Сучасна наука, як може здаватися, наблизилася до розпізнання найважливіших секретів природи. І разом із тим відкривається безодня незбагненного» [3: 50, 87]. Наслідками зневіри в життя і сенс існування може бути відчай і, як результат, бажання припинити беззмістовне життя, тобто схильність до самовбивства, або байдужість до смерті. Е. Муньє застерігає, у першу чергу, від останнього: «Адже відчай не є простою ідеєю, він має руйнівну силу. І якщо відчай спустошує серце, в ньому оселяється тривога, що реагує на будь-яку загрозу. Перед цією загрозою життя теж не є ідеєю, а непереборною силою, яка, якщо її відмовляють у майбутньому, протестує аж до того, що виходить із покори. У широкому соціальному просторі, де тривога перетворюється на страх, а інстинктивна надія – на шаленість, кожна людина, тісно спаяна з іншими, стає носієм сучасного нігілізму в його екстремальному вираженні – величому страху й схильності до тероризму» [17: 352]. І хоча людина і приречена на смерть від самого народження, здатність до суїциду, як і здатність мислити, відрізняє її від інших живих істот, а отже, віддаляє від природи. Окрім зазначених вище новітніх типів страху, відбитих у дискурсі жахів, виокремлюємо також і такий тип текстів, де естетика страху базується на зосередженні людини, у першу чергу, на страхові себе самого, а також на знищенні себе як джерела страху. Відповідно виокремлюємо суїцидальний тип текстів жахів.

Думку світських філософів поділяють і релігійні, наприклад, протестантський теолог П. Тілліх, коли намагається з'ясувати, чому ж, незважаючи на прогрес і наукові досягнення, тривога й страх людства тільки збільшуються: «Історія наводить нам масу прикладів, що свідчать про протидію позитивного розуму релігійному слову, яке на той час втратило лікувальну силу, що, у свою чергу, сприяло зануренню середніх віків у трясовину всеохопної й усепроникної тривоги. <...> передбачалося, що саме розум зможе знайти те правильне слово для того, щоб покінчити зі старими страхами і сформувати нову, творчу мужність» [18:21]. Загалом європейські християнські течії розуміють страх і тривогу як єдність, розрізняє їх лише те, що протестантські віряни націлені на подолання страху, а православні – на постійне живлення страхом для самовдосконалення і пошуку шляху до Бога. Поеднує теофілософські засади європейського християнства визнання особистості як суб'єкта страху, а релігійної спільноти – як єдності, що може його здолати [6]. Спираючись на розум як основний фактор впливу на людське існування, прогресивна частина людства створила і розвинула науку, освіту, просвітницькі, соціальні й

економічні інститути та важелі впливу для позбавлення людства всеохопного страху. Але все ж таки, на думку П. Тілліха, підсвідомим мотивом цього процесу була стурбованість і екзистенційна пристрась. Епоха раціоналізму, так би мовити, уподібнювала розум Богу, тим самим замінюючи релігію іншою вірою; людство майже домоглося пристосувати світ для своїх цілей. Але непомітно трансформувався і розум – із критичного він перетворився на технологічний, що веде людину до народження нових страхів і самознищення. І наразі перед філософами, теологами, навзагал гуманітаріями стоїть критичне завдання зменшити тривогу і напругу в суспільстві, хоча, за визнанням самого П. Тілліха, жодна з існуючих філософських або релігійних течій не в змозі цього зробити, так само як і політичні та економічні складники сучасного світу. Існує загроза загострення споконвічних страхів людини перед безробіттям і викликаним ним голодом, перед беззмисловою рабською працею, тоталітарною владою, дегуманізацією суспільства – провину за це теолог покладає на політику й виокремлює «політичну тривогу», спричинену «всесвітньою шизофренією», яка виражається в приписуванні собі права на абсолютну істину. В умовах широкої інформованості суспільства, але за відсутності критичного ставлення до інформації, під впливом політичних маніпулятивних технологій ця тривога зачалася в душі кожної окремої людини і цілих націй, тож у сучасному світі з'явилося нове джерело, що сприяє страху, – політика. Кінець кінцем філософ доходить невтішного висновку, що всі елементи культури нашого часу сприяють лише збільшенню, а не послабленню тривоги. Цей висновок дозволяє говорити про перспективність дослідження дискурсу жаків у всіх його проявах, і текстової зокрема, адже він вказує на появу нової естетики жаків, нових змістовних і формальних особливостей текстів жаху, нових способів їхньої вербалізації.

Підсумовуючи аналіз філософських течій в аспекті розуміння поняття страху, можна зробити такі висновки: учені наголошують на нагальній потребі в міждисциплінарному вивченні поняття страху із залученням філософів, культурологів, психологів, соціологів, політологів, лінгвістів з метою створення системного й об'єктивного погляду на цей феномен; страх – це суто людський психологічний феномен, що супроводжується іншими емоціями й психологічними характеристиками, як негативними (переважно), так і позитивними; страх – це об'єктивний складник життя, тому у філософській традиції він вивчається в одній парадигмі з дослідженням таких основоположних понять, як «людина», «свобода», «надія», «життя», «смерть», «безсмертя», «фатум», «абсурд» і «самотність»; страх у філософській традиції має свої витоки, які повинні враховуватися в дослідженні текстів, адже вони допомагають виявити риси суб'єктів-джерел страху в цих текстах і часово-просторові обставини взаємодії з джерелом-реципієнтом страху; за філософськими дослідженнями, так само як і за психологічними та семіотичними, перебування в атмосфері жаху не постійне, в основі цього психологічного стану лежить сумнів, який відбивається у функціонуванні в текстах жаків опозицій людина-не людина, живий-мертвий, свій-чужий, світло-морок, знаю-не знаю, вірю-не вірю, причому другий елемент створюється в уяві, а потім вербалізується за допомогою «матриць» із знайомого світу; у філософському розумінні феномен страху еволюціонує разом із людиною і суспільством, це відбито, у свою чергу, у текстах жаків також: нові реалії приносять нові смисли страху, нові джерела і форми, тому обґрунтованим видається саме типологічно-історичний підхід до вивчення текстів жаків. Універсальною вважається креативна соціальна функція страху і функція сприяння виживанню людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Быховский Б. Э. Кьеркегор // Бернард Эммануилович Быховский. – М.: Мысль, 1972. – 240 с.
2. Вежибицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и грамматики // Анна Вежибицкая. – М.: ЯСК, 2001. – 356 с.
3. Гуревич А. Я. Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства // Арон Яковлевич Гуревич. – М.: Искусство, 1990. – 396 с.
4. Декарт Р. Сочинения: в 2 т // Рене Декарт. – Т. 1. – М.: Мысль, 1989. – 654 с.
5. Кирилук О. С. Світоглядні категорії граничних підстав в універсальних вимірах культури. – Монографія. – [Текст] – // Олександр Сергійович Кирилук. – Одеса: Центр гуманітарної освіти НАН України. Одеський філіал, 2008. – 416 с.
6. Кухарский С. А. Феномен страха: социокультурные репрезентации: дис. ... кандидата философских наук // Станислав Анатольевич Кухарский. – ХНУ им. В. Н. Каразина – Харьков, 2007. – 213 с.
7. Кьеркегор С. Страх и трепет // Сёрен Кьеркегор. – М.: Республика, 1993. – С. 15-114.
8. Монтескье Ш. Избранные произведения // Шарль Луи Монтескье. – М.: ИПЛ, 1955. – 800 с.
9. Фейербах Л. Избранные философские произведения: в 2 т. // Людвиг Андреас Фейербах. – Т. 2. – М.: Госполитиздат, 1955. – 860 с.
10. Фромм Э. Бегство от свободы // Эрих Фромм. – Пер. с англ. и примечания А. И. Фета. – Philosophical arkiv, Nyköping (Sweden), 2016. – 231 с
11. Хайдеггер М. Бытие и время // Мартин Хайдеггер. – М.: Ad Marginem. – 1997 – 451 с.
12. Шелер М. Избранные произведения // Макс Шелер / Пер. с нем.; сост., науч. ред., предисл. Денежкина А. В.; послесл. Л. А. Чухиной. – М.: Гнозис, 1994. – 490 с.
13. Шеллинг Ф. Сочинения: в 2 т. // Фридрих Шеллинг. – Т. 2. – М.: Мысль, 1989. – 525 с.
14. Шпенглер О. Закат Европы: в 2 т. / Очерки морфологии мировой истории. Гештальт и действительность // Освальд Шпенглер / Пер. с нем., вступ. ст. и примеч. К. А. Свасьяна. – Т. 1. – М.: Мысль, 1998. – 663с.
15. Юм Д. Сочинения: в 2 т. // Давид Юм. – Пер. с англ. С. И. Церетели и др.; Примеч. И. С. Нарского. – 2-е изд., дополн. и испр. – М.: Мысль, 1996. – 733 с.
16. Goodwill Donald W. Anxiety. – N.Y., Oxf., 1986. – Chapt. Z. – P. 7-13.
17. Mourner E. Pour un temps a'Apocalypse // Mourner E, Oeuvres. – Paris, 1962. – Vol. II. – P. 341-360.
18. Tillich P. Anxiety-Reducing Agencies in Our Culture //Anxiety. Ed. P.H. Hoch and J. Zubin. – N.Y 1950. – P. 17-26.

Сазонова Я.Ю., к.ф.н., доцент, докторант

Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды,
Харьков

ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ ТЕКСТОПОСТРОЕНИЯ И ТЕКСТОВОСПРИЯТИЯ В ДИСКУРСЕ УЖАСОВ

Статья посвящена проблеме обоснования философских основ текстопостроения и текстовосприятия в дискурсе ужасов с целью формулирования универсальных

положений, которые сделают возможным линвопрагматический подход к исследованию этих текстов в разных лингвокультурах. Представленный анализ ориентирован на христианско-европейскую культурную традицию, так как материалом служат тексты украинской и англоязычной литератур.

Ключевые слова: философия, функции страха, тексты дискурса ужасов, субъект-источник страха, субъект-реципиент страха, оппозиция.

Sazonova Ya.Yu., PhD (Linguistics)

H.S. Skovoroda national pedagogical university, Kharkiv, Ukraine

PHILOSOPHIC BASICS OF TEXT CREATION AND TEXT PERCEPTION IN HORROR DISCOURSE

The article is aimed at the reasoning of the philosophic basis of text creation and text perception in horror discourse in the attempt to formulate universal conventions that would allow further linguistic-pragmatic approach to studying these texts in different lingual cultures. The present analysis is directed at the Christian-European cultural tradition as far as the material is texts of Ukrainian and English speaking literatures.

Key words: philosophy, functions of fear, texts of horror discourse, subject-source of fear, subject-recipient of fear, opposition.

УДК 811.161.2'42

Черненко О.І.

ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, Харків

ЖИТТЯ ЯК ДУХОВНА ЦІННІСТЬ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ВІКТОРА БОЙКА (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ОБЛИЧЧЯМ ДО БАГАТТЯ»)

У статті висвітлено поняття духовної цінності життя як складника поетичної мовної картини світу у творчості Віктора Бойка, визначені аспекти, у яких розкривається це поняття, проаналізовано природу лексико-семантичних зв'язків між мовною й культурною картинами світу митця, розмежовано сфери життя духовного й життя суспільного, виділено життя як ціннісний чинник існування особистості, що є одним із провідних начал у формуванні творчої індивідуальності поета.

Ключові слова: мовна картина світу, життя, духовні цінності, особистість, творча індивідуальність, культура.

Питання духовного розвитку й становлення суспільства було й досі залишається актуальним. Функціонування й еволюція нації, на думку багатьох учених, починається не тільки з усвідомлення соціумом моральних і матеріальних цінностей, а також з набуття й удосконалення особистісних навичок, відчуттів та прагнень, пошуку пріоритетів

© Черненко О.І., 2017